

GESCHIEDENIS IN VEELVOUD*

door

PROF. DR A. M. VAN DER WOUDE

(Landbouwhogeschool Wageningen)

Op een dag gewijd aan de relatie tussen de algemene en de regionale, c.q. lokale geschiedenis, en georganiseerd door de Culturele Raad van deze provincie in samenwerking met Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap en het Sociaal Historisch Centrum, kan men er niet aan ontkomen dat vraagstuk ook te vertalen in termen van de verhouding tussen de professionele en de amateurhistoricus. Tenminste twee omstandigheden vormen voor mij een extra prikkel om vandaag de verhouding tussen de beroeps- en amateurhistoricus een centrale plaats te geven bij de behandeling van het vraagstuk van de samenhang tussen de algemene en de regionale geschiedenis. Daar ligt allereerst het feit, dat deze dag tot stand is gekomen op initiatief van de provinciale Culturele Raad. Wellicht onder invloed van het feit, dat ik zelf enige jaren lid van zo'n raad ben geweest, ben ik mij ervan bewust dat menigeen onder mijn gehoor met een onvoldaan gevoel huiswaarts zal keren, wanneer dit aspect van het vraagstuk buiten beschouwing zou blijven. Reeds uit het feit, dat U met enige honderden hier bijeen bent gekomen, meen ik te mogen afleiden, dat het overgrote deel van U uit niet-professionele historici bestaat.

Een tweede reden om mijn probleem op die manier te stellen vind ik in de omstandigheid, dat de titels van de beide referaten van vandaag elkaar wel heel sterk dekken. Beide sprekers hebben dezelfde opdracht, zij het voor de een toegespitst op het stedelijke en voor de ander op het landelijk gebied. Het zal U echter duidelijk zijn dat dit nauwelijks een verschil inhoudt, wanneer vraagstukken van methodologische aard centraal staan. De ontwikkelingen in de beoefening van de wetenschappelijke doorvorsing van het verleden lopen niet uiteen voor het stedelijk en het landelijk gebied. Wanneer in de

* Bijgewerkte tekst van een lezing op de *culturele dag 1975*, georganiseerd door de Culturele Raad Limburg (6 september).

afgelopen vijftientig jaar de belangstelling voor kwantitatieve werkwijzen in de geschiedwetenschap sterk is toegenomen dan geldt dit uiteraard zowel voor de stedelijke als de rurale geschiedvorsching. Ook al heeft zo'n ontwikkeling zijn meest pregnante vorm in de economische en sociale geschiedenis gevonden, dan zijn toch ook andere takken van geschiedwetenschap daar niet onberoerd door gebleven. Zo zou ik kunnen wijzen op kwantitatieve studies over crimineel gedrag in het verleden als een nieuwe tak van rechtsgeschiedenis en historische rechtssociologie; op frekwentie van scheepvaartverkeer, tonnage van schepen en duur van reizen in de zeegeschiedenis; intensiteit van kerkbezoek, vervulling van de Paasplicht en tijdsduur tussen geboorte- en doopdatum in de kerkgeschiedenis; buitenechtelijke geboorte, voorechtelijke zwangerschappen en introductie van anticonceptieve handelingen in de mentaliteitsgeschiedenis; stemgedrag, de reikwijdte van sociale en familiale netwerken, politieke participatie in de politieke geschiedenis; inhoudsanalysen in de literatuurgeschiedenis en de geschiedenis van de pers. Het zijn slechts voorbeelden, die met velen zijn aan te vullen en waaruit blijkt, dat zo'n ontwikkeling naar kwantitatieve benadering de geschiedwetenschappen in hun totaliteit doordringt.

Ik kan daarom niet anders dan onderschrijven wat Van der Wee daarover reeds heeft opgemerkt. Het heeft geen zin daar voor de plattelandsgeschiedenis nog eens opnieuw op in te gaan. En dit geldt dan ook voor tal van andere methodologische vraagstukken, die hij heeft aangeroerd: het synthetische karakter van de geschiedwetenschap, haar interdisciplinaire karakter, de ontwikkeling van beschrijvend naar explicatief, de relatie tussen theorie en empirie, de afweging van gebondenheid, keuzevrijheid en toeval bij de analyse van ontwikkelingen in het verleden, de relatieve betekenis van individu en groep, het onderscheiden van het evenementiële, het conjuncturele en structurele en het waarden van ieders betekenis. Alle methodologische vraagstukken van deze aard spelen voor de geschiedwetenschap zonder onderscheid naar stad en platteland.

In plaats van de methodologische vragen over object, aard en werkwijze van de regionale geschiedenis in haar relatie tot de algemene geschiedenis voorop te stellen wil ik op grond van de voorgaande overwegingen een andere invalshoek tot het onderwerp kiezen. Men kan stellen, dat Van der Wee over de officiële academische geschiedwetenschap heeft gesproken. Die is de afgelopen decennia in toenemende mate tot sociale wetenschap geëvolueerd. Zij kan daarmee geen an-

dere bedoeling hebben dan om direkt, of indirekt via sociale wetenschappen, bij te dragen aan het analyseren en zelfs sturen van maatschappelijke processen. Zij verwijderd zich daarbij steeds meer van de beschrijvende, narratieve traditie, die de geschiedwetenschap van ouds heeft gekenmerkt. Daarmee raken funkties, waaraan de geschiedwetenschap en vooral de geschiedschrijving tot voor kort veel aandacht heeft gegeven, naar het tweede plan. Het zijn de funkties van encyclopedische vorming, van verstrooing en literaire evocatie, van historische achtergrondinformatie voor een ontwikkeld publiek. Reeds eerder waren – althans in onze cultuurkring – de funkties van nationalistische en religieuze zelfbevestiging op de waarderingsschaal sterk gedaald. Hetzelfde gold schijnbaar voor de funktie van het onderbouwen van politieke en sociale ideologieën. Op dit punt is de laatste jaren echter weer van een duidelijk ‘herstel van waarden’ sprake.

Al mogen dan de meer traditionalistische vormen van geschiedbeoefening niet meer een monopoliepositie innemen, en al moge men zelfs erkennen dat de wetenschapsmethodologisch interessante ontwikkelingen zich thans allen in de z.g. sociaal-wetenschappelijke geschiedsvorsing voordoen, dat neemt niet weg, dat nog altijd veel en goed historisch werk met een traditioneel literair-filologisch signatuur wordt verricht zowel in als buiten het universitaire milieu. De conclusie kan dan ook niet anders zijn dan dat de geschiedwetenschap niet voor één doel werkt, zelfs de ‘academische’ niet. Een discussie over de doelstellingen, die eigenlijk niet naast die over de methodologie mag ontbreken, heeft juist daarom hier zin, omdat niet alleen de professionele historicus en zijn werk aan de orde is, maar in het kader van deze culturele dag ook de amateur. Het is zeer wel mogelijk dat in hun kringen aan de relevantie van historische arbeid een nog weer andere eigen betekenis wordt gegeven.

De natuurwetenschappen zijn gericht op het kennen van de materie met het al dan niet uitgesproken doel de materie zoveel mogelijk te beheersen en te kunnen hanteren. Van de menswetenschappen is het zeer de vraag of zij zich hetzelfde beheersingsideaal zelfs maar mogen stellen. Ethische waarden verzetten zich vooralsnog tegen beheersing, d.i. manipulatie van mensen, die verder gaat dan het met wetenschappelijk gewonnen inzicht wegnemen of verzachten van wat *algemeen* als ongewenst wordt ervaren. Aangezien over vrijwel alle essentiële vraagstukken van de mens en het menselijk leven geen

algemene overeenstemming valt te bereiken, kan het hoofddoel van de menswetenschappen, waaronder de geschiedwetenschap, niet verder gaan dan kennis te ontwikkelen die de mens zelfverheldering brengt, hem daardoor alternatieve mogelijkheden biedt en de communicatie bevordert. Reflectie over het eigen bestaan is een behoefte, vermoedelijk zo oud als de mens zelf. De menswetenschappen zijn één manier, waarin die drang gestalte krijgt: de wetenschappelijke, rationele manier.

Grondbeginsel voor de geschiedenis is, dat zij de bestaansreflectie plaatst in een (lang) tijdsperspectief. Iedere beschouwing die hieraan voldoet kan in feite als 'historisch' worden gekwalificeerd. Een tweede element is evenwel nodig om van 'geschiedwetenschap' te kunnen spreken. In dat geval moet ook de bedoeling aanwezig zijn om de reflectie op wetenschappelijke wijze te laten plaats vinden. Het is evident, dat vervolgens van goede en slechte wetenschap sprake kan zijn, evenals van b.v. rudimentaire en hoogontwikkelde. Een essentiële constatering is nu, dat de reflectie van het bestaan van individu of groep in het tijdsperspectief kennelijk een algemene menselijke behoefte is, waaraan altijd in de een of andere vorm zal worden voldaan. Het grote gevaar bestaat, dat deze reflecties de vorm van collectieve mythen aannemen en een grondslag vormen voor ideologieën, die op hun beurt het maatschappelijk handelen in ongewenste zin beïnvloeden. Waar de historische reflectie kennelijk een algemeen gevoelde behoefte is, waaraan in enigerlei vorm zal worden voldaan, is het het beste deze zo veel mogelijk langs een wetenschappelijk verantwoorde weg te laten plaats vinden. De wetenschappelijke doorvorsing van het verleden met het oog op de eigen plaatsbepaling heeft dan in laatste instantie de functie van correctie op en tegenwicht tegen de mythische geschiedinterpretatie. Alle motieven om zich op verantwoorde, dat wil zeggen 'wetenschappelijke' wijze met het verleden bezig te houden zijn in laatste instantie op dit grondgegeven terug te voeren.

Aansluitend bij het door Van der Wee sterk benadrukte karakter van sociale wetenschap, dat in de studie van het verleden de laatste decennia steeds meer tot ontwikkeling is gebracht, kan men als eerste overweging voor het beoefenen van geschiedwetenschap stellen, dat in de sociale wetenschappen alle mogelijke vormen van menselijke samenleving bestudeerd dienen te worden, ongeacht hun tijd en plaats. Het is een standpunt dat waarschijnlijk het meest expliciet door de Duitse socioloog Norbert Elias is verwoord en in zijn studies in de

praktijk werd gebracht. Wanneer het immers de bedoeling van de sociale wetenschappen is om inzicht te krijgen in de wijze waarop mensen in maatschappelijk verband functioneren, dan is de studie van elke maatschappelijke constellatie volgens hem in wezen van even grote waarde. Hij sluit hier aan bij de grote negentiende-eeuwse Duitse historicus Ranke met diens uitspraak 'jede Epoche steht gleich zu Gott'. In deze opvatting van de taak van de sociale wetenschappen is het niet mogelijk zich het bestaan van maatschappelijke formaties voor te stellen, waarbij de studie van de één meer of minder relevant zou zijn dan die van de ander voor het winnen van inzicht omtrent de wijze waarop mensen in hun denken en hun voelen, in hun haat en hun liefde, in hun doen en hun laten zich met elkaar verbinden. De wijzen, waarop mensen aan hun onderlinge relaties vorm geven, blijken zo gevarieerd te kunnen zijn, dat vooralsnog de deskundige studie van welke samenleving of aspect daarvan dan ook bijdraagt tot het vergroten van het inzicht in het verschijnsel mens. Voor de sociale wetenschappen zou het derhalve een ontoelaatbare beperking zijn het verleden buiten te sluiten.

Het wellicht meest aangevoerde motief om zich met het verleden bezig te houden vindt men terug in de gedachte, dat reconstructie van het verleden noodzakelijk is om historische residuen in de eigentijdse werkelijkheid te kunnen onderkennen. Door studie daarvan zou hun werking in de huidige samenleving en hun invloed op toekomstige ontwikkelingen kunnen worden geëvalueerd. Het is de gedachte, die ook doorklinkt in Croce's uitspraak, dat elke ware geschiedenis van het heden is. Voor Romein was dit het 'onvoltooid verleden', en geschiedwetenschap een poging tot begrip van het heden. Opvattingen omtrent continuïteit, discontinuïteit en causaliteit in maatschappelijke processen en verschijnselen liggen aan deze visie op de betekenis van geschiedvorsing ten grondslag. Van hieruit zijn verschillende accenten te leggen voor een rechtvaardiging van het historische bedrijf. Voorop staat daarbij de functie van de geschiedbeoefening als bijdrage tot het verkrijgen van meer inzicht in de eigen leefsituatie. Aangezien de moderne mens in aanraking komt met vraagstukken die zich uitstrekken van het zuiver lokale tot het internationale terrein en deze vraagstukken van allerhande signatuur zijn, van politieke tot economische, kerkelijke, culturele, enzovoort, omspant deze historische behoefte in beginsel het totale historische gebeuren. Gedragingen van personen, groepen en naties met een eigen culturele, kerkelijke, sociale, economische en politieke achtergrond kunnen zonder enig

historisch inzicht in het daarachter liggende ontwikkelingsproces maar moeilijk worden begrepen en aangevoeld. Juist de pluriformiteit van onze samenleving en de grote reikwijdte van onze communicatie noodzaken in feite tot een brede historische vorming voor degene, die met enig inzicht wenst na te denken over of te reageren op datgene, waarmee hij voortdurend wordt geconfronteerd. In een gesloten samenleving met een uniform karakter is de behoefte aan historische vorming relatief gering, omdat men slechts het eigene ontmoet, dat in het algemeen zeer wel vanuit de eigen groepstraditie in zijn gedragingen en reacties te begrijpen is. Naarmate de samenleving opener wordt, groeit ook de maatschappelijke noodzaak tot historische vorming. Het is cultuur-historisch dan ook alleszins verklaarbaar dat vanaf de negentiende eeuw, toen de westerse samenleving zowel intern een grote differentiatie begon te ontwikkelen als extern haar contacten veelvuldig uitbreidde en intensiverde, ook de historische occupatie zich stormachtig en in allerlei richtingen in het westen ontplooidde. Het historisch bedrijf volgde de maatschappelijke ontwikkeling.

Het verschijnsel, dat de achter ons liggende decennia een afnemende belangstelling voor en toenemende twijfel aan de waarde van historische kennis brachten, lijkt daarmee slechts schijnbaar in tegenspraak. Waar de ontwikkelingen traag zijn en men met het gevoel leeft dat er weinig verandert, daar lijkt het heden een herhaling van het verleden. De behoefte aan historische kennis zal er gering zijn. Maar waar de ontwikkelingen zich zeer stormachtig voltrekken kan het idee post vatten, dat er van een totale breuk met het verleden sprake is. Het nut van historische kennis zal daar betwijfeld worden. Men leeft met de fictie van een a-historisch heden. De spectaculaire veranderingen roepen een eenzijdige aandacht voor het heden op. De situatie, die optimaal is voor historische belangstelling, is dan gepasseerd. Meer aandacht krijgen de wetenschappen, die op het heden zijn gericht. De sterke ontplooiing van de sociale wetenschappen, met hun pretentie functionele, maatschappelijk toepasbare kennis te bieden, past in die situatie. Wat kon een geschiedwetenschap, voortkomend uit de traditie van eruditie, vorming en algemene ontwikkeling nog bieden aan een samenleving waar verandering een waarde op zichzelf was geworden?

Maar toch, hoe specialistisch de kennis en hoe kortadestig schijnbaar de problemen waren geworden, hoe efemeer de belangstelling in de actualiteitsjacht, nu de grenzen van de groei in zicht komen, komt

ook het besef van de band met het verleden weer terug. Het idee van algemene ontwikkeling en eruditie moge als minder zinvol dan vroeger, als een soort weten om het weten ervaren worden, men kan zich toch moeilijk voorstellen hoe essentiële problemen van de samenleving een gedistancieerde beschouwing kunnen krijgen zonder een generaliserende optiek. Hier kan vooral de geschiedwetenschap een mogelijkheid bieden, omdat zij als enige het lange termijn denken als grondslag heeft en bovendien tenminste nog de pretentie hoog houdt een synthetische, structurele benadering in beginsel na te streven. Met deze grondslag en deze pretentie neemt de geschiedwetenschap een heel eigen plaats onder de menswetenschappen in. En al valt niet te ontkennen, dat in de praktijk de resultaten dikwijls ver van het ideaal verwijderd zijn, dan zal toch de behoefte blijven en aan een betere verwezenlijking van het ideaal gewerkt moeten worden. De hernieuwde belangstelling voor historische studie, die de laatste jaren in de sociale wetenschappen en in de samenleving in het algemeen is gegroeid, wijst hier ook op. Het heeft er alle schijn van dat de roes over een nieuw op te bouwen, betere en a-historische samenleving wegebt. Opnieuw breekt het besef door, dat dynamische veranderingen juist wel moeten samen gaan met historische bezinning om tot een goed inzicht in oude en nieuwe waarden te komen, vervreemding en maatschappelijke ontworteling tegen te gaan.

Het zijn dan ook niet in de laatste plaats maatschappijkritische stromingen van neo-marxistische huize, die weer een plaats voor het verleden inruimen in hun beschouwingen. Ook wie zijn bedenkingen heeft over theorie en praktijk van 'kritische' geschiedwetenschap en sociologie, kan zich toch wel verheugen over het feit, dat men weer ontdekt heeft, dat maatschappij-kritische reflectie historische plaatsbepaling nodig heeft om niet in utopisme te blijven steken. Geen beter voorbeeld is hier te geven dan Marx zelf, die in een historische beschouwingwijze het verschil zoekt tussen een utopische en een wetenschappelijke benadering van maatschappelijke vraagstukken. In feite wordt dit standpunt vanuit dikwijls geheel uiteenlopende, ja maatschappelijk tegengestelde visies onder lichtelijk anders geformuleerde maar in wezen verwante bewoordingen naar voren gebracht. Het zoeken naar regelmatigheden of wetmatigheden in de temporele samenhang van maatschappelijke verschijnselen door sociale wetenschappers verschilt in aanleg hier immers weinig van. Evenzeer de op zichzelf zeer juiste overtuiging, dat prognose nooit verder zal kunnen reiken dan korte termijn extrapolatie zolang de historische

dimensie onvoldoende in de analyse wordt ingebouwd. Ja, ook de telkens weer gehoorde gedachte (mag ik b.v. verwijzen naar denkbeelden die bij het touwtrekken om de vestiging van een historische subfaculteit in Rotterdam meespelen?), dat de historische dimensie niet mag ontbreken in het beleidsdenken kan als verwant worden aangemerkt.

Maar voor velen – ongetwijfeld ook vandaag hier aanwezig – gelden heel wat minder pretentieuze motieven om zich actief of passief met het verleden bezig te houden. Het valt niet te ontkennen, dat studie van het verleden los van welke andere rechtvaardiging ook op zichzelf intellectuele en emotionele bevrediging kan schenken. Het wordt dan kennelijk ervaren als een menselijk goed in zichzelf met een recreatieve waarde voor de homo ludens. Mijns inziens kan dit verschijnsel dikwijls gesignaleerd worden bij veel genealogische arbeid, waarbij immers nog maar zelden van wetenschappelijke gedrevenheid sprake is. Bij de passieve geschiedbeoefening – het kennis nemen van historische literatuur – staan nog altijd vaak educatieve doeleinden voorop. Men streeft ernaar zijn algemene ontwikkeling te verdiepen met de doorgaans onuitgesproken bedoeling zijn cultureel niveau en communicatieve vaardigheden te vergroten. Een bepaald peil van algemene ontwikkeling, waaronder een zekere kennis van het verleden, blijft immers noodzakelijk om de gedachtenwisseling binnen een cultuur op een gewenst niveau te houden. Doordat kennis van het eigen en het andere verleden bijdraagt tot beter begrip van mensen en hun gedragingen en streven, wordt dit tevens ervaren als een feit, dat de mogelijkheden tot het elkaar verstaan en met elkaar communiceren vergroot. Overigens zonder dat dit laatste op concrete mondelinge of schriftelijke interactie doelt, maar in de geest van meer voor het andere openstaan begrepen moet worden. Kennis van het verleden kan meewerken bij het vormen van een 'open persoonlijkheid'.

Wanneer men deze motieven voor actieve en passieve geschiedbeoefening overziet, kan de conclusie mijns inziens niet anders luiden dan dat zij van zeer uiteenlopende aard zijn. Op zichzelf zijn zij allen echter legitiem. Hun geldigheid wordt bepaald door de bedoeling van de beoefenaar. Is het dus zó dat de officiële, of misschien is het beter te zeggen de academische geschiedbeoefening in de afgelopen decennia een sterk sociaal-wetenschappelijke inslag heeft gekregen en daarom ook poogt een bijdrage te leveren tot de verdere ontwikkeling van de sociale wetenschap door bestaande theorieën met historisch materiaal te toetsen of lange termijn inzichten daaraan toe

te voegen (ook wanneer zij zich met lokale en regionale geschiedenis bezighoudt), dan neemt dat niet weg, dat het niet-professionele historische onderzoek heel andere doelstellingen mag laten gelden. Maar ook in het professionele onderzoek zijn trouwens niet uitsluitend sociaalwetenschappelijke doelstellingen en methoden in zwang. Zelfs van het op academisch niveau bedreven lokale geschiedonderzoek kan men dit niet staande houden, al valt niet te ontkennen, dat juist daar de economisch en sociaal-historische vraagstellingen het meest in de aandacht staan. Voor amateurs mag in nog sterkere mate gelden, dat er speelruimte is voor historisch onderzoek dat niet of slechts indirect met sociaalwetenschappelijk onderzoek in relatie is te brengen en toch ook voor de professionele geschiedbeoefening waarde kan hebben.

Dit laatste nu – het waarde hebben van het lokale en regionale onderzoek voor het algemene – kan men vanuit tenminste drie gezichtshoeken bezien. Daar is allereerst de vraag naar deze samenhang in het werk van de professionele wetenschapsbeoefenaar. Regionaal en lokaal historisch onderzoek wordt tegenwoordig op grote schaal ook door vakhistorici verricht. Wij mogen ervan uitgaan, dat deze wanneer zij goed werk leveren er voortdurend op gericht zullen zijn dit onderzoek te relateren aan bredere algemeen historische vraagstellingen en de daartoe geëigende methoden en technieken zullen aanwenden. Ik meen, dat Van der Wee zo straks voldoende hierover heeft gezegd om daar nu verder aan voorbij te gaan.

In het kader van deze dag stel ik die vraag meer aan het werk van de amateur-historicus. Uitzonderingen daargelaten sla ik zijn kans om in de lijn van het sociaalwetenschappelijke historische onderzoek waardevolle eindprodukten te leveren nu reeds niet hoog en in de toekomst steeds lager aan. Dit onderzoek krijgt steeds meer een zodanig technisch karakter, dat het zelfs binnen de historische professie om specialisten vraagt. Langs twee wegen kan de amateur echter nog wel bijdragen van waarde blijven leveren. Allereerst zijn er, zoals ik reeds heb gezegd, nog meerdere terreinen van historisch onderzoek waar nog overwegend op de 'traditionele' wijze gewerkt wordt en gewerkt moet worden. Te noemen zijn b.v. de institutionele geschiedenis, de kerkgeschiedenis, de rechtsgeschiedenis, de krijgsgeschiedenis, de cultuurgeschiedenis en ook gedeelten van het terrein van de politieke en sociale geschiedenis. In deze historische deeldisciplines heeft de geschiedwetenschap nog veel van haar open karakter behouden en bestaat voor de amateur, die aanleg heeft en zich in-

spanning getroost, nog de mogelijkheid prestaties te leveren, die volwaardig meetellen. Zodra echter onderwerpen aan de orde komen, die om een sociaalwetenschappelijke behandeling vragen, worden zijn kansen veel geringer.*

Toch kan juist op deze gebieden de amateur een grote hulp zijn voor de vakhistoricus. Dit vloeit voort uit de aard van het historische bedrijf, dat zowel het aspect van materiaal verzamelen als dat van het interpreteren van de gegevens kent. Het zo sterk kwantitatief gerichte sociaalwetenschappelijke historische onderzoek heeft doorgaans de behoefte aan veel gegevens, waarvan de produktie uit het bronnenmateriaal zeer arbeidsintensief kan zijn. In veel gevallen zijn de benodigde kwantitatieve inlichtingen namelijk niet onmiddellijk daaruit af te lezen, maar moeten daaruit worden samengesteld. De amateur, die zich hierop instelt, kan langs de weg van materiaalverschaffing bijzonder nuttig, ja onmisbaar werk doen, waarvan de professionele historicus groot profijt kan hebben. Door zijn gedegen kennis van de lokale situatie is de amateur zelfs dikwijls bevoorreed boven de beroeps in het bekomentariëren en interpreteren van de ruwe gegevens. Op bepaalde aspecten is hij in staat meer uit de gegevens te halen dan de historicus die de lokale finesses niet kent, en is hij dus onmisbaar. Ik denk hierbij b.v. aan de relatie tussen grondbezit, grondgebruik en bodemvruchtbaarheid. Van het laatste aspect kan een amateur zeer goed op de hoogte zijn, terwijl dit voor iemand van buiten de gemeenschap meestal een onbegonnen werk is. Het is duidelijk dat dergelijke lokale kennis op tal van terreinen voor de interpretatie van gegevens van belang is.

Materiaal verzamelen en voor meer dan lokaal onderzoek ter beschikking stellen kan op meerdere manieren plaats vinden. De meest onbaatzuchtige manier is het volgens door de vakman verstrekte richtlijnen bijeenbrengen van gegevens en deze aan hem overdragen. Doorgaans zal het daarbij gaan om inlichtingen, die vrij eenvoudig en in gestandaardiseerde vorm geproduceerd kunnen worden, maar die eerst hun reliëf krijgen, wanneer zij op een brede regionale of liever nog nationale schaal beschikbaar komen. Voorbeelden hiervan zijn o.a. de zeer vele demografische gegevens, welke de Cambridge Group for the History of Population and Social Structure uit geheel

* Buiten beschouwing blijft de sociale wetenschapper, die met zijn vakspecifieke kennis en vaardigheden tot historische vraagstellingen komt. Hij kan niet zonder meer als amateur beschouwd worden.

Engeland bijeen heeft gebracht. Talloze correspondenten hebben op voorgedrukte formulieren de maandelijks aantallen huwelijken, gedoopten en begravenen van hun eigen en dikwijls ook naburige parochies aangegeven en deze over eeuwen lopende gegevens vaak nog aangevuld met inlichtingen over b.v. onwettige geboorten, doodgeboorten, vermeldingen over pest of andere ziekten e.d. Zelf heb ik van zulke onbaatzuchtigheid ook meer dan eens mogen profiteren, o.a. in het geval dat uit een groot aantal lokale bronnen inlichtingen over het analfabetisme bijeengebracht moesten worden. Omdat deze gegevens eerst in een groot geografisch verband volledig tot hun recht komen, moeten zij op uniforme wijze worden verzameld. Voor de lokale amateurhistoricus is er dan weinig ruimte voor eigen initiatief. Toch kan hij ook in dit geval vaak nog zeer nuttige informatie aan de ruwe gegevens toevoegen en langs die weg tot verdieping van de interpretatie bijdragen.

Het is evenwel alleszins begrijpelijk, dat de amateurhistoricus slechts incidenteel tot een dergelijke onderschikking aan de professionele historicus bereid is. In het algemeen zal hij ook zelf een stuk verleden willen reconstrueren en interpreteren. Men zal dit dienen te respecteren, welke grote risico's op foutieve interpretaties, voorbarige conclusies en dergelijke meer ook gelopen worden. Ik meen ook, dat zelfs wanneer het wetenschappelijk niveau niet voldoende blijkt te zijn, de amateurhistoricus toch een bijzonder nuttige functie kan hebben, wanneer hij er in ieder geval maar voor zorgt, dat hij zijn gegevens beschikbaar maakt voor verder onderzoek. Het is daarom bijzonder belangrijk dat hij zich in ieder geval houdt aan de geijkte historische spelregels omtrent bronvermelding en dergelijke. Maar liefst moet hij zijn basisgegevens zoveel en gedetailleerd mogelijk meedelen. Dit is trouwens een vereiste, dat aan alle – vooral kwantitatief – historisch werk gesteld moet worden. Het verzamelen van dergelijke gegevens vergt dikwijls zoveel inspanning, dat het onjuist is alleen de resultaten van de interpretatie te geven en de daarachter liggende gegevens weer te laten verdwijnen. Met het toenemen van onze kennis zullen de interpretaties dikwijls veranderen of van geen waarde worden, maar het daaraan ten grondslag liggende feitenmateriaal behoudt dit meestal wel. Wanneer op oude literatuur wordt teruggegrepen gebeurt dat doorgaans niet wegens de interpretaties, maar wel om de feitelijke gegevens die zij bevat.

Toch mogen wij niet verdoezelen, dat ook bij een beperkte taakstelling en ambitie van de lokale amateurhistoricus de problemen met

betrekking tot een zinvol functioneren in het groter geheel van de geschiedwetenschap de wereld niet uit zijn. De mededeling, dat men in een boedelinventaris uit 1850 een partij aardappelen aantroef, is weinig interessant. De aardappel was toen reeds overal een artikel van dagelijkse consumptie. Maar eenzelfde mededeling weglaten, wanneer het om een inventaris uit 1720 gaat, is bijzonder spijtig. Zij zou onze kennis over de vroege verspreiding van de aardappel in ons land belangrijk kunnen verrijken. Dit voorbeeld is eenvoudig en goed bekend, maar daardoor ook duidelijk: niet ieder feit is de moeite van het vermelden waard en of het dit al dan niet is, wordt in de eerste plaats bepaald door de stand van zaken op het terrein van de algemene geschiedenis. Geen groter gevaar is er voor het lokale historische onderzoek dan de band met algemene historische vraagstukken te verliezen of niet tot stand te bengen. Evenmin als de nationale geschiedenis los van die van de andere naties bezien mag worden, mag de lokale geschiedvorsing uit het geheel van ruimere vraagstellingen worden losgemaakt.

Wanneer de amateurhistoricus bij zijn onderzoek naar het plaatselijk verleden dus meer wil doen dan zichzelf vermaken, maar de behoefte heeft (tevens) een bijdrage te leveren voor de wetenschappelijke studie van het verleden, dan zal hij er niet aan kunnen ontkomen kennis te nemen van de problemen die in de geschiedwetenschap aan de orde zijn, van de manieren waarop naar een antwoord op de vragen gezocht wordt en van een aantal resultaten daarvan. Hij zal zich dus toch – zelfs bij een beperkte taakstelling – een stuk professionele geschiedwetenschap moeten eigen maken, wil hij tot resultaten komen die onze kennis van het verleden helpen verdiepen. Maar, zult U tegenwerpen, dan betekent dat opnieuw dat de amateur zich moet professionaliseren.

In zekere zin is dat waar en naar mijn mening onontkoombaar. Toch is er wel een zekere escape uit deze vicieuze cirkel aan te wijzen. Deze zou allereerst gevonden moeten worden in wijze *zelfbeperking*. Het lokale niveau, waar in de concrete leefsituatie de draden van allerlei aspecten van het maatschappelijk gebeuren bijeenkomen, is daardoor welhaast van nature voorbestemd om tot synthetische studie en totale geschiedschrijving uit te nodigen. In de professionele geschiedwetenschap zijn er dan ook vele voorbeelden van synthetische regionale en lokale geschiedschrijving. De amateur zou daarvan bij voorbaat moeten afzien en er tevreden mee dienen te zijn zich in slechts één aspect te verdiepen (b.v. het onderwijs, het grondbezit, de

opbouw en levenscyclus van gezin en huishouden, de sociale mobiliteit, e.d.). Vervolgens zou hij zich bij de keuze van zijn thematiek en de daarop volgende literatuurstudie moeten kunnen laten *begeleiden door een professionele historicus*. Veelal ontbreekt daartoe nog het institutionele kader. De universitaire docenten en onderzoekers hebben meestal niet de tijd en mogelijkheden om deze taak erbij te nemen. Het archiefwezen is in feite niet voor deze taak toegerust. Instituties, speciaal gericht op het ondersteunen en inschakelen van de amateur-historicus in het groter geheel van het historisch onderzoek, ontbreken in ons land. Wanneer zij bestonden zouden zij cursussen voor amateurs kunnen geven en inschrijving in een aantal thematische werkgroepen kunnen open stellen. Dit zou evenwel bij de amateur een mentaliteit veronderstellen van zelfbeperking en onderschikking aan het algemene historische onderzoek. De vakman twijfelt nogal aan het bestaan van die bereidheid. Zolang die er niet is staat het de liefhebber vrij in het verleden van zijn plaats of streek op eigen kracht en naar eigen behoeften te grasduinen – ik zei het reeds, er zijn vele motieven om zich met het verleden bezig te houden –, maar zijn bijdragen tot de algemene historische kennis en tot het verdiepen van inzicht in de maatschappelijke ontwikkeling zullen dan op toeval blijven berusten.

